

7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
11. Сук П.Л. Формування облікової інформації про витрати / П.Л. Сук // Облік і фінанси. — 2016. — № 2. — С. 76–80.

УДК 332.33

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ РЕЄСТРУ МАЛОПРОДУКТИВНИХ І ДЕГРАДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ

Н.В. Кузін*

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри землевпорядкування та кадастру

Сумський національний аграрний університет

Обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до розроблення реєстру малопродуктивних і деградованих земель. Обґрунтовано методологію створення такого реєстру малопродуктивних і деградованих земель, яка розглядається як система, що поєднує принципи, дослідницькі підходи, критерії та методи формування реєстру.

Ключові слова: малопродуктивні і деградовані землі, охорона земель, орнонепридатні землі, реєстр земель, агроландшафт.

Актуальність розроблення реєстру малопродуктивних і деградованих земель (далі — МіДЗ) не викликає сумніву. Вона визначається кількома важливими обставинами: 1) загощенням екологічних проблем у природокористуванні та постійними втратами земель унаслідок негативної діяльності людини (скороченням загальної площі сільськогосподарських угідь, зменшенням площ зрошуваних і осушених земель, погіршенням їхнього меліоративного стану й господарського використання, збільшенням негативного балансу гумусу орних земель, забруднення ґрунтів важкими металами, радіонуклідами тощо); 2) відсутністю актуальної та достовірної інформації про МіДЗ у структурі даних Державного земельного кадастру та документації із землеустрою яка відображає параметри їхнього стану та використання; 3) необхідністю забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування, зацікавлених підприємств,

установ та організацій, громадян інформацією про МіДЗ, що сприятиме прийняттю науково обґрунтованих рішень щодо виведення їх зі складу орних земель через консервацію (реабілітацію). Внаслідок розвитку цих процесів екологічна стійкість агроекосистем знижується. Для ефективного управління земельними та іншими природними ресурсами, а також з метою розроблення комплексу ґрунтозахисних заходів, заходів з економічного стимулювання власників і землекористувачів до раціонального використання та охорони ґрунтів і земель необхідні просторово організовані, регіонально систематизовані дані про кількісний і якісний стан земель сільськогосподарського призначення, в тому числі малопродуктивних і деградованих. Такі дані можливо генерувати при створенні такого інформаційного ресурсу.

Таким чином, важливим науковим і практичним завданням є розроблення теоретико-методологічних засад зі створення реєстру МіДЗ, запровадження та підтримка його в актуальному стані, в тому числі відображення на Публічній кадастровій карті України

* Науковий консультант — Добряк Дмитро Семенович, доктор економічних наук, професор, чл.-кор. НААН

(далі — ПКК). Останнє потрібно вважати найкращим способом поширення інформації про ці землі, що, з одного боку, дозволить агробізнесу вибирати для своєї діяльності «кращі» землі та «оминати» МідЗ, а контролюючим органам допомагатиме стежити за додержанням спеціального режиму використання таких земель та розроблення механізмів подальшого їх виведення зі складу орних.

Ідея розроблення різномірних реєстрів земель не нова. Є численні приклади їх створення, ведення та підтримки в актуальному стані в країнах зарубіжжя. Зазвичай інформація про землі зводиться, обробляється та у вигляді електронних карт і статистичних даних доводиться до громадськості [1, 6].

В Україні дослідження питань, пов'язаних зі створенням різномірних реєстрів земель, торкалися переважно розроблення наукових основ і практичних засад створення, наповнення та ведення реєстрів територіальних зон, земельних ділянок, вулиць, будинків і споруд, власників і користувачів земельних ділянок та іншого нерухомого майна, правовстановлюючих документів тощо. Серед вчених, у полі зору яких перебувала ця проблема, слід назвати М.О. Володіна, Д.С. Добряка, Т.О. Євсюкова, І.П. Ковальчука, В.В. Кулініча, М.Г. Лихогруда, А.А. Лященко, А.Г. Мартина, Л.Я. Новаковського, Л.Л. Перовича, А.Я. Сохничя, М.Г. Ступеня, А.М. Третьяка, А.Д. Юрченка та ін. Серед останніх наукових досліджень вітчизняних вчених щодо досліджуваної проблеми звертає увагу обґрунтування концепції, методичних підходів та алгоритму розроблення Державного реєстру особливо цінних земель і подальшої їх імплементації у кадастрово-реєстраційну систему України [2].

Проте теоретичне обґрунтування та практичне втілення ідеї з формування реєстру МідЗ на різних його рівнях не здійснюється, не дивлячись на необхідність відображення інформації про ці землі, що передбачено Порядком ведення Державного земельного кадастру [8].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, що стосуються вивчення МідЗ, дає змогу констатувати, що в Україні недостатньо вивчені питання, пов'язані з розробленням теоретико-методологічних засад створення реєстру МідЗ та його інтегрування до Державного земельного кадастру.

Тому в цій статті подано обґрунтування теоретико-методологічних засад розроблення реєстру малопродуктивних і деградованих земель в Україні.

В Україні здійснено ґрунтовні дослідження з класифікації земель за придатністю для сільськогосподарського використання, а також

опрацьовано підходи до консервації деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських земель як системи заходів з ренатуралізації довкілля [6]. Деградовані та малопродуктивні ґрунти безпідставно були включені до складу орних земель. Вони займають понад 15% їх площі (5,1 млн га). Використання їх, не рахуючи екологічних втрат, приносить щорічні збитки, оскільки виробничі затрати на них не компенсуються одержуваними врожайми [1].

Ще в 2001 р. необхідність та обов'язковість консервації деградованих та малопродуктивних земель було законодавчо закріплено в Земельному кодексі України (ст. 172) [5], а пізніше — в Законах України «Про охорону земель» (ст. 51) [4], «Про землеустрій» (ст. 54) [5] та ін.

Але актуальної, достовірної та узагальненої інформації про МідЗ як на державному, так і на регіональному рівні немає у відомостях Державного земельного кадастру. Відсутні сучасні дані про просторове поширення та площі МідЗ, що представлені відповідними агропромисловими групами ґрунтів та їхніми відмінами. Також немає точних даних про власників, користувачів (у тому числі орендарів) земельних ділянок, у межах яких ґрунтовий покрив представлений МідЗ та які розміщені в умовах сприятливих для проявів деградаційних процесів. Іншими словами, термінового розв'язання потребує питання суворого державного обліку та охорони таких земель.

Загальновідомо, що державні реєстри розробляються для забезпечення уповноважених органів виконавчої влади важливим інструментом державного обліку об'єктів державної реєстрації. Етимологія терміна «реєстр» має латинське коріння і походить від латинського *regestra* — список, перелік. Його трактують як форму матеріального відображення результату реєстрації певних об'єктів з метою обліку і надання їм статусу офіційно визнаних активів. Форми ведення реєстрів бувають у вигляді списку, показника, певної бази даних, зброшурованої, прошнурованої та скріпленої печаткою книги або журналу чи іншого виду облікового документа. У таких формах містяться необхідні відомості стосовно об'єкта, предмету, факту, явища або події, які підлягають реєстрації [10].

Отже, під цим поняттям потрібно розуміти систематизовану за встановленою формою базу (банк) даних і відомостей про об'єкти, які підлягають державній реєстрації. У нашому випадку такими будуть МідЗ. На держателів таких реєстрів покладено обов'язки забезпечити їхнє функціонування та обслуговування. Функціонування державних реєстрів здійснюється в основному на платній основі (як правило, за рахунок бюджетних коштів)

із забезпеченням необхідних вимог захисту баз даних від несанкціонованого доступу, а також із визначеним порядком надання цих даних органам державної влади та іншим зацікавленим особам у випадках, передбачених законодавством [10].

Відомості з реєстру МідЗ мають стати відкритими і загальнодоступними. На нашу думку, вони не повинні належати до відомостей, які не становлять державної таємниці, і повинні надаватися будь-якій особі органом, що здійснює державну реєстрацію прав на земельні ділянки.

Наразі в Україні сформовані законодавчі передумови для створення на рівні держави реєстрів. Останні дозволяють здійснювати посилений контроль за об'єктами або ж явищами, які підлягають реєстрації. На нашу думку, одним з таких об'єктів мають стати МідЗ.

Концептуальні засади реєстру МідЗ повинні базуватися на певних принципах і підходах, які передбачають обґрунтування відповідних критеріїв та методів формування реєстру. Методологію створення реєстру МідЗ розглядаємо як систему, що поєднує принципи, дослідницькі підходи та компоненти територіальних рівнів ведення реєстру.

До Державного земельного кадастру вносяться такі відомості про землі в межах територій адміністративно-територіальних одиниць (Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, районів, міст, селищ, сіл, районів у містах) та за їх межами (в частині, що характеризують такі землі з урахуванням їхнього місцезнаходження): інформація про якісні характеристики угідь (в цілому і за окремими контурами), а саме — відмітки висот у Балтійській системі висот, горизонталі рельєфу, ареали крутизни схилів, об'єкти рельєфу (яри, кручі, скелі, урвища, зсуви тощо), висоту перерізу рельєфу, кути крутизни схилів; належність до ареалів певних ґрунтів, їх агровиборничих груп (підгруп) згідно з додатком 5; вміст гумусу; результати агрохімічних обстежень; наявність негативних ознак (засоленість, заболоченість, еродованість, зсуви, обвали, карстоутворення, підтоплення, скелетність, забрудненість радіоактивними, хімічними чи біологічними речовинами, деградованість, малопродуктивність тощо), а також про документи, на підставі яких визначено якісні характеристики угідь (назва, дата та номер рішення про затвердження відповідної документації, найменування органу, що його прийняв (у разі, якщо така документація затверджується), електронні копії таких документів [8].

Досліджуючи проблему формування реєстру МідЗ, зазначимо, що головними ідеями,

на яких повинно ґрунтуватися створення цього виду реєстру, мають бути принципи прозорості, відкритості, публічності, достовірності, документованості, єдності методології формування і ведення Державного реєстру ОЦЗ, загальнодоступності та відкритості даних.

Так, зміст принципу *прозорості* полягає в підвищенні рівня комунікації органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськістю з метою забезпечення громадян інформацією про МідЗ та рішеннями, які приймаються щодо розпорядження цими землями.

Принцип *відкритості* передбачає відсутність у даних про контури МідЗ інформації, що містить державну або комерційну таємницю й конфіденційну інформацію.

Реалізація положень принципу *публічності* передбачає надання інформації, що міститься в реєстрі, у відповідь на запит на інформацію від зацікавлених громадян, юридичних осіб, установ, організацій тощо. Його зміст включає також опублікування картографічних творів, що відображають розміщення МідЗ, їхні кількісні, якісні та оцінкові показники.

Важливу роль відіграє принцип *достовірності*, зміст якого полягає в об'єктивності інформації про МідЗ, що міститиметься в реєстрі. Вхідні дані про землі, які вносяться до реєстру, слід ретельно перевіряти на предмет їхньої належності до МідЗ, а вихідна інформація реєстру має гарантувати об'єктивність даних.

Принцип *документованості* означає, що внесення інформації про МідЗ до реєстру або ж змін до раніше зареєстрованих даних здійснюється лише на підставі документів, які передбачають внесення цієї інформації або її зміну.

Принцип *єдності методології формування і ведення реєстру МідЗ* впливає із застосування єдиних методичних підходів до формування реєстру МідЗ та підтримки його в актуальному стані незалежно від територіальних рівнів.

До основоположних дослідницьких підходів, на основі яких розроблятиметься концепція реєстру МідЗ належать: класичні (генетичний, порівняльний, еволюційний) підходи; неокласичні (системний, екологічний, моделювання, глобалістський, інформаційний); постнеокласичні (екоеволюційний, ноосферологічний, синергетичний).

На наше переконання, головними методами формування реєстру МідЗ мають стати: емпіричний (укладання протоколів спостережень, систематизація фактів тощо); аналізу (виділення суттєвих рис МідЗ, за якими можна буде вивчати сутнісні риси його складових); систематизації (зведення окремих даних про

МіДЗ у єдину упорядковану Систему реєстру); індукції та дедукції (метод індукції сприятиме узагальненню матеріалу про МіДЗ за дослідницьким прийомом «районування знизу», а метод дедукції відповідатиме прийому «районування зверху»); синтезу (глибокий і всебічний аналіз МіДЗ даватиме змогу одержувати нові знання про них, синтезовані за найважливішими рисами); теоретичного узагальнення (абстрагування специфічних ознак МіДЗ).

Створення реєстру МіДЗ тісно пов'язане з вирішенням проблеми їх екобезпечного використання та охорони, моніторингом, вирішенням управлінських завдань у сфері землекористування та охорони природи.

Формування реєстру МіДЗ має відбуватися за такими етапами:

1) створення великомасштабної електронної ґрунтово-географічної бази даних (на основі раніше розроблених картограм агропромислових груп ґрунтів на території сільських рад);

2) формування єдиного реєстру ґрунтів України з оцінювальними характеристиками за придатністю до вирощування сільськогосподарських культур та ступенем їхньої деградації;

3) висвітлення та оприлюднення інформації про МіДЗ через офіційний портал, що сприятиме прийняттю науково обґрунтованих рішень щодо подальшого їхнього використання;

4) забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування, зацікавлених підприємств, установ та організацій, громадян інформацією про МіДЗ).

Створення реєстру МіДЗ дасть можливість вирішувати такі завдання:

- одержувати актуальні, достовірні і різнобічні дані про МіДЗ, їхній стан, динаміку, господарське використання, а також надавати цю інформацію органам виконавчої влади і місцевого самоврядування, зацікавленим установам, організаціям, фізичним та юридичним особам тощо;

- формувати й регулярно оновлювати інформаційно-аналітичну базу даних про МіДЗ;

- залучати дані реєстру МіДЗ для розроблення науково обґрунтованих заходів з вилучення цих земель із сільськогосподарського використання;

- проводити державний і громадський контроль за станом і використанням МіДЗ.

Реєстр МіДЗ забезпечуватиме органи державної влади та місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи достовірною інформацією про земельні ділянки з МіДЗ, їх власників, користувачів (у тому числі орендарів), а також про обмеження, пов'язані з господарським використанням МіДЗ.

ВИСНОВКИ

Розроблення реєстру МіДЗ — важливий і нагальний на часі захід, що забезпечуватиме безпечно використання МіДЗ в умовах постійно зростаючого антропогенного навантаження на земельні ресурси. Цей реєстр буде складовою інформаційних ресурсів Держгеокадастру.

Формування та функціонування реєстру МіДЗ гарантуватиме офіційність, достовірність, актуальність і повноту даних про ці землі, буде важливим засобом соціально-економічного розвитку держави, вдосконалення системи управління земельними ресурсами. Запропоновані підходи до розроблення Державного реєстру МіДЗ можуть стати важливим кроком до посилення контролю держави за використанням та охороною таких земель.

Застосування програмно-цільового підходу до вирішення проблем формування єдиного реєстру МіДЗ дасть можливість не тільки зберегти накопичений потенціал інформації про земельний фонд України, а й сприятиме створенню достовірного державного реєстру МіДЗ, гармонізації сфери земельномайнових відносин з метою підвищення ефективності використання земельних ділянок, захисту прав на нерухоме майно, зниження адміністративних бар'єрів і розширення бази оподаткування.

Перспективи наукових досліджень з цього питання слід спрямовувати на розроблення єдиного нормативного документа, який чітко регламентуватиме перелік МіДЗ у розрізі природно-сільськогосподарських таксонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Добряк Д.С. Класифікація та екологічнобезпечне використання сільськогосподарських земель / Д.С. Добряк, О.П. Канаш, І.А. Розумний. — К., 2001. — 309 с.
2. Євсюков Т.О. Концептуальні засади створення Державного реєстру особливо цінних земель / Т.О. Євсюков, О.В. Краснолуцький // Землевпорядний вісн. — 2014. — № 12. — С. 23–30.
3. Закон України «Про землеустрій» № 858-IV від 25 жовт. 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.
4. Закон України «Про охорону земель» № 962-IV від 19 черв. 2003 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
5. Земельний кодекс України: прийнятий 25 жовт. 2001 р. № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). — 2002. — № 3–4. — Ст. 27.
6. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання / Д.С. Добряк, О.П. Канаш,

- Д.І. Бабміндра, І.А. Розумний. — К.: Урожай, 2007. — 464 с.
7. *Перович Л.Л.* Кадастр нерухомості / Л.Л. Петрович. — Львів, 2003. — 119 с.
 8. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2012 р. № 1051 // Веб-джерело: Офіц. сайт Верхов. Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF>
 9. Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 трав. 2012 р. № 513 // Веб-джерело: Офіц. сайт Верхов. Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/513-2012-%D0%BF>
 10. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: Укр. енцикл., 1998. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://leksika.com.ua/12331119/legal/reyestr>.

УДК 502.62

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ СТЕЖОК У РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНДШАФТНИХ ПАРКАХ

Т.М. Микитин

кандидат технічних наук, доцент
завідувач кафедри менеджменту

Рівненський державний гуманітарний університет

Розглянуто питання організації та проектування екологічних стежок на прикладі Надслучанського ландшафтного парку. Запропоновано використовувати при проектуванні екологічних стежок елементи геоінформаційних систем.

Ключові слова: екологічна стежка, природно-заповідні об'єкти, ландшафтні парки, туристичні дестинації, маркетинг природно-заповідних територій.

Рациональне використання природних ресурсів стає основною проблемою сьогодення. Особлива увага приділяється природно-заповідним територіям, до яких, згідно з чинним законодавством, застосовують спеціальні режими їх використання. У національних природних парках таких об'єктів природно-заповідного фонду достатньо, що робить цю проблему ще більш актуальною. Для цього можна використати екологічний туризм, який набуває все більшої популярності в світі та в Україні.

Зростання потоку туристів у національні природні парки, з одного боку, створює певні проблеми, оскільки має місце загроза для природних ландшафтів. Однак для регулювання неконтрольованого потоку туристів можна використовувати екологічні стежки, які впорядкують рух туристів на об'єктах природно-заповідного фонду та нададуть їм більше корисної інформації про відвідувану територію.

Методологію проектування та створення екологічних стежок розглядали багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, в працях Я.Т. Дідуха, В.М. Єрмоленко, О.Т. Крижанівської, В.П. Чижової, В.В. Комова, Я.І. Орестова,

С.І. Галкіна, Л.В. Калашнікової, Н.М. Дойко. У їх роботах дається опис методології, наводяться конкретні приклади проектування екологічних стежок. Є багато праць педагогічного напрямку, присвячених організації еколого-просвітницької роботи. Проте автори не конкретизують чітко етапів проектування стежок і не розглядають можливості використання сучасних ГІС-технологій при розробленні стежок та в їх подальшому використанні, що є важливим для молоді та просування екостежок у мережі Internet.

Тому метою статті є обґрунтування організаційно-методологічних засад створення екологічних стежок у ландшафтних парках.

З давніх давен люди подорожували. В основі цих подорожей було пізнання нового для себе. З часом виник термін «екскурсія», який Володимир Даль пояснює так: «Експедиція — проходка, прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав та інше». Серед різних видів екскурсій значна роль відводиться природничим екскурсіям, які отримали назву екологічних стежок.

Історія створення екологічних стежок починається в кінці XIX ст. У 1880 р. в Одесі